

SALGINLA YAŞAMAK

GÜVENLİK ve GELECEK

Farklı Boyutlarıyla Türkiye ve Dünyada Covid-19'un Etkileri ve Muhtemel Gelişmeler

EDİTÖRLER

İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Zakir AVŞAR

Can Ozan TUNCER

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin
akademik katkılarıyla hazırlanmıştır.

Editörler: Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU - Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Dr. Can Ozan TUNCER

**Salgınla Yaşamak
GÜVENLİK VE GELECEK**

ISBN 978-625-7880-28-2
DOI 10.14527/9786257880282

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Haziran 2020, Ankara

Yayın-Proje: Pegem Akademi
Dizgi-Grafik Tasarım: Pegem Akademi
Kitap/Kapak Tasarım: Doç. Dr. Osman ÇAYDERE

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

GEÇMİŞ SALGINLAR IŞIĞINDA COVID-19

20. YÜZYILDA MEYDANA GELEN BÜYÜK SALGIN

HASTALIKLAR VE ALINAN DERSLER	15
1. Giriş	15
2. “İspanyol Gribi” veya “1918 Büyük Grip Salgını”	18
3. 1957-1958 Asya Gribi.....	33
4. 1947 Kolera Salgını	37
5. Sonuç ve Öneriler	44
Kaynakça	48

BÖLÜM 2

COVID-19’UN GÜVENLİĞE ETKİLERİ

COVID-19 SALGINININ SUÇ ORTAMINA ETKİLERİ.....	55
1. Giriş	55
2. Salgının Suç Ortamına Etkileri	56
3. Sonuç	68
Kaynakça	70
COVID-19 VİRÜS SALGINI VE TERÖRİST HAREKETLER	73
1- Giriş	73
2. Küresel COVID-19 Virüs Salgını ve Terörist Hareketler	76
3. Sonuç ve Öneriler	103
Kaynakça	106
COVID-19 SALGINI SONRASINDA SİBER SUÇ MAĞDURİYETİ RİSKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	111
1- Giriş	111
2- Covid-19 Sonrası Kimlik Hırsızlığı Mağduriyeti Riskleri	112
3. Covid-19 Sonrası Çevrimiçi Dolandırıcılık ve Karaborsa Mağduriyeti Riskleri	125
4. Covid-19 Salgını Sonrası Sosyal Medya Kaynaklı Mağduriyet Riskleri	127
5. Sonuç	129
Kaynakça	132

COVID-19 VİRÜS SALGINI SONRASI TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA OLUŞABİLECEK GÜVENLİK ALGISI	139
1- Giriş	139
2- Güvenlik Algısı	140
3- Covid-19 Virüs Salgınının Güvenlik Algısına Etkileri	147
4. Covid-19 Virüs Salgınının Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri	156
5- Sonuç	159
Kaynakça	162

BÖLÜM 3

COVID-19’UN FARKLI BOYUTLARDAKİ ETKİLERİ

KÜRESEL COVID-19 SALGINININ EKONOMİ, TEKNOLOJİ VE SOSYAL YAŞAMA ETKİLERİ	169
1. Giriş	169
2. Küresel Covid-19 Virüs Salgınının Ekonomi ve Güvenliğe Etkileri	171
3. Teknolojik Gelişmeler.....	177
4. Covid-19’la Birlikte Yaşanan Sosyal Değişimler ve Sosyal Yenilikler.....	193
5. Sonuç ve Öneriler	199
Kaynakça	201

COVID-19 SALGINI VE RUH SAĞLIĞI	207
Giriş	207
1- Temel Kavramlar	208
2- Salgında Gelişebilecek Ruhsal Rahatsızlıklar	210
3- Dayanıklılığı Artırmak İçin Yapılması Gerekenler.....	213
4- Pandemi Süreci sırasında ve devamında Çocukların Ruh sağlığını Koruma	217
5- 65 Yaş ve Üstü Bireylerin Ruhsal Korunması için Öneriler.....	218
6- Sağlık İletişimi ve Covid-19.....	222
7. Sonuç	224
Kaynakça	226

VİRÜSLÜ DÜNYADA EĞİTİM	231
1- Giriş	231
2- Risk.....	233
4- Uzaktan Eğitim.....	237

5- Covid-19 ve Uzaktan Eğitim	248
6. Codiv-19 Pandemisi Eğitim Sistemini Yeniden Şekillendirir mi?	257
7. Sonuç	258
Kaynakça	260

BÖLÜM 4

COVID-19 SÜRECİ VE SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

GÜVENLİK OLGUSU BAĞLAMINDA PANDEMİK KRİZİN KÜRESEL SİSTEMİK ETKİLERİ: GELECEĞE YÖNELİK PROJEKSİYONLAR	269
1- Giriş	269
2- Küresel Güvenlik Sistemi	271
3- Pandemi Krizin Küresel Güvenlik Sistemine Etkileri	274
4- Güvenlik Bağlamında Küresel Sistemik Yapının Geleceğine Yönelik Öngörüler	276
5- Sonuç	281
Kaynakça	283

COVID-19 SÜRECİNDE KİTLESEL MEDYAYA YÖNELİK

DÜZENLEMELER VE ALINAN ÖNLEMLER	289
1. Giriş	289
2. Medyanın Yanlış Bilgilere Teslimiyeti	291
3. Uzmanların Televizyon Programlarındaki Söylemleri	297
4. Salgın Sürecinde Bilim Haberciliği	299
5. Destek Kampanyaları ve Medyanın Katkısı	300
6. Medya ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Alınan Önlemler	301
7. Asılsız/Abartı Haberler ve Medyanın Rolü	305
8. Asılsız/Abartı Haberler ve Medyanın Rolü	307

ÖZETLER	313
ÖZGEÇMİŞLER	336

SUNUŞ

Bütün dünyayı etkisi altına alan bir salgın deneyimi yaşadık insanlık. 2019 yılı sonlarına doğru Çin'in Hubei Eyaleti'nin Wuhan şehrinde kimi iddialara göre canlı hayvan pazarından, kimi iddialara göre yarasalardan, kimi iddialara göre ise laboratuvarlarda üretilen deneylerde işlerin ters gitmesinden kaynaklı bir virüs, umulandan daha hızlı bir yayılım göstererek tüm dünyayı etkisi altına aldı.

Virüse karşı etkin bir tedavinin bulunamamış olması, aşı çalışmalarının netice vermemesi, etkisinin özellikle başka hastalıkları da olan insanlar üzerinde ölümcül etki yapması dünyanın dönüşünü etkileyen tedbirler alınmasını beraberinde getirdi. Ülkeler öncelikle sınırlarını birbirlerine kapattılar. Bir kısmı hızlı davranıp hemen, bir kısmı beklemeyi tercih edip zamanla tedbirler geliştirdiler.

Salgının başlangıcında tüm dünyada bir bilgi eksiği vardı. Dünya Sağlık Örgütü'nün de bu konuda yetersiz kaldığı, ülkeleri ve sağlık kuruluşlarını yeterince ve zamanında bilgilendiremediği gibi iddialar ABD'nin bu kurumdan çekilme kararına kadar gitti.

Ülkelerin salgına yönelik olarak benimsedikleri farklı stratejiler ve sağlık sistemlerinin işleyiş biçimleri, karar alma mekanizmalarının etkinliği ve yeterliliği gibi nedenlerle pek çok ülkede etkiler de farklılaştı. Kapalı rejimlerle yönetilen ülkelere ilişkin sağlıklı verilere halen ulaş-

lamamış olmakla birlikte, dünyanın büyük ve güçlü ülkelerinin yaşadığı kitlesel trajediler, diğer ülkeler bakımından da salgının etkilerine ilişkin değerlendirmeler yapılmasına imkân verdi.

Kuşkusuz ki, salgın küresel bir boyuta eriştiği andan itibaren sadece bir sağlık sorunu olmaktan çıktı; sosyal, kültürel, eğitsel, ekonomik, güvenlik gibi pek çok boyutu ile gündemlerimizde yer aldı.

Salgını önlemek için alınan her tedbirin hayatın akışı içinde farklı farklı yansımaları oldu. Dünya ekonomileri büyük bir durgunluk içine girerken sanayi tesislerinin üretimleri kısımlarının, trafikte araçların azalmasının neticesinde gözle görülür, hissedilir bir çevresel iyileşme gerçekleşti.

Ekonomik durgunluk sosyal politikaları tüm ülkeler için farklı bir boyuta taşırken, sağlık politikaları birçok ülkenin en büyük sorunu olarak belirginleşti. Çok gelişmiş ülkeler sağlık sistemlerini sorgulamaya, sosyal devlet yapılarını gözden geçirmeye başladı.

Koronavirüs (Covid-19) salgınında birtakım çevrelerin, çeşitli projeksiyonlar ışığında yaptıkları açıklamalar içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülkenin bu felaketin en büyük kurbanları olacağı biçiminde idi. Ölüm sayıları milyonla ifade ediliyor, insanlığın sonunu getirecek bir döneme girildiği gibi düşünceler havalarda uçuşuyordu.

Görüldü ki, esasında hazırlıksız yakalanan ülkeler gelişmişlik ve refah düzeyi yüksek batılı ülkelermiş. Her geçen gün biraz daha artan vaka ve ölüm sayılarına bakıldığında felaketin kesinlikle küçümsenemeyeceği ama öngörülü, iyi ve etkin bir yönetim sistemi, hızlı karar alma ve uygulama mekanizmaları bulunan ülkelerin bu sıkıntılı dönemin en sıcak günlerini en az kayıpla atlamanın mümkün olduğu anlaşıldı.

Türkiye salgınla ilgili olarak dünyanın ilgisini ve dikkatini çeken başarılı süreç yönetimi sergiledi. Cumhurbaşkanı koordinasyonunda ilgili bakanlar, kurum ve kuruluşlar birbirleriyle çok iyi bir yönetim içinde oldu. Kararlar hızlı alınıp uygulandı ve zaafiyet doğmasına izin verilmedi. Türkiye ile ilgili yapılan pek çok kestirim vardı ve bunlar genel olarak milyonlarla ifade edilen sayıda insanın enfekte olacağı, yüzbinlerle ifade edilen kayıplar verileceği yönünde sonuçları içeriyordu. Söylenenlerin hiçbirisi gerçekleşmedi. Türkiye'nin çok uzun yıllardan beri sürdürdüğü sağlıkta dönüşüm politikası, büyük ölçekli şehir hastaneleri ve her alanda hızlı karar alıp uygulama imkân ve kabiliyeti sorunu en aza indirdi.

Dünyanın pek çok ülkesinden önce sorunun ilk görüldüğü ülke olan Çin'e uçuşları durdurduğu gibi, ikinci yoğun vaka görülen komşu ülke İran'a, sonrasında İtalya'ya sınırlarını kapatması, yurt dışından gelen herkesi 14 günlük karantinaya alması ve bunların sağlık durumlarını kontrol etmesi, okullarda eğitim öğretim süreçlerini uzaktan eğitim yollarına taşınması, sokağa çıkma yasakları ve sağlık organizasyonları ile Türkiye, salgının benzer demografik yapıya sahip Batı ülkelerinde 30- 40 bin kayıpla kontrol edildiği süreci beş bine yakın kayıpla geride bıraktı.

Elbette, kesinleşmiş bir tedavi yönetim bulununcaya veya aşısı geliştirilinceye kadar, dünyanın başında Demokles'in kılıcı gibi sallanacak Covid-19 adlı bu virüsün etkilerinin de biteceğini söylemek zor. Dünyanın herhangi bir yerinde tek bir virüslü insan kalsa bile sonuçta bu insan üzerinden tüm dünyaya çok hızlı bir yayılım söz konusu olacak. Ulaşım imkânlarının bu kadar arttığı, sadece insanların değil, mal ve hizmetlerin dolaşımının en yüksek olduğu bir çağda virüsün tamamıyla tehdit olmaktan çıktığını söylemek zordur. Bilim insanların görüşleri ya bir mutasyon veya bir şekilde tedavisinin, aşısının bulunup uygulanması ile ancak bu dertten kurtulmanın mümkün olacaktır.

Diyelim ki, mutasyona uğradı ve etkisini yitirdi veya aşısı bulundu sorun olmaktan çıktı, dünya rahat bir nefes alacak mı? Bundan bir asır önce de insanlık İspanyol Gribi adı verilen bir musibet ile yüz yüze gelmiş ve çok büyük can kaybı ile atlatmış idi. Kaldı ki, o yıllarda dünyada ulaşım, iletişim, ticaret bu boyutlarda değildi; insanların kısa mesafelerden dahi bir yerden bir yere ulaşımı günler alabiliyordu.

Nükleer ve biyolojik silahların geliştirildiği, yapay zekânın en ileri düzeylere taşındığı, bilişim sistemlerinin geliştirildiği, uzayda koloni çalışmalarının hız kazandığı, laboratuvar ortamlarının son derece hoyratça kullanıldığı bir dünyada önümüzdeki yıllarda da insanlığın bu neviden felaketlerle karşılaşmayacağını kimse garanti edemez.

İspanyol Gribi'nden günümüze 100 yıl geçmiş olsa da, Covid-19 öncesi yine pek çok tüm dünyayı tehdit eden salgınlarla karşılaştığımız ama onları bu kadar büyük hasarlı atlatmadığımız için kısa sürede hafızalarımızın kenarına taşıdığımız açık. (Bu cümle düşük ve yeni öneri: Bugün İspanyol Gribi'nin üzerinden neredeyse 100 sene geçti ve bizler tüm dünyayı etkisi altına alıp milyonlarca kişinin hayatına mal olan salgınları hafızalarımızdan silmeye hazır görünüyoruz.) Aradan geçen zamanda AIDS, Sars, Mers, Kuş gribi, Asya gribi vs., pek çok isimle salgın hastalıklar gördük. Bunlardan ötürü de küresel bir korku, panik ve tedbir ortamı gelişti ama hiçbirisi ile ilgili olarak şu ankine benzer tedbirlere gerek duyulmadı. Daha lokal tedbirlerle sorunlar aşıldı.

Ancak her salgın sonrası insanlık bakımından birtakım gelişmelerin yaşandığı da aşikâr. Çünkü salgınlar sadece insanların yaşamının sonunu getirmekle kalmıyor, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel hayatlarında da büyük değişiklik ve dönüşümleri de beraberinde getiriyor.

Bu çalışma ile “Önümüzdeki yılların dünyasında ve Türkiye’inde neler olabilir ve nasıl bir etkileşime gidilir?” sorusu değişik başlıklar altında cevaplanmak istenmiştir. Alanlarında uzman bilim insanları, geçmiş salgınlar ışığında Covid-19 salgını ele alarak, 20. yüzyılda karşılaşılan salgınları belleklerimizde bir kez daha canlandırmış, bu dönemin güvenliğe etkilerine, suç hareketlerine ve terörist faaliyetlere yansımalarına yönelik çıkarımlarda bulunmuşlardır. Keza Covid-19 sonrası siber suç mağduriyet riskleri analiz edilmiş, salgın sonrası Türkiye ve dünyada oluşabilecek güvenlik algısı üzerinde tartışılmıştır. Salgının ekonomiye, teknolojiye, sosyal hayata etkileri, eğitimde yaşanan dönüşüm, insanların ruh sağlığı üzerindeki tesirleri, küresel salgınlarla mücadele ederken medyaya düşen görevler, güvenlik olgusu bağlamında salgının etkilerinin geleceğe yönelik projeksiyonları gibi pek konu detaylı olarak irdelenmiştir.

Büyük bir bilgi eksikliğinin ve açlığının olduğu, salgınla mücadelede her türlü bilgi ve deneyim paylaşımına ihtiyaç duyulduğu böylesi bir dönemde umuyoruz ve diliyoruz ki, çalışmamız ülkemiz, insanlarımız için olduğu kadar insanlık için de bir yarar sağlar.

Editörler

Prof. Dr. İsmail H. DEMİRCİOĞLU

Prof. Dr. Zakir AVŞAR

Dr. Can Ozan TUNCER

Haziran 2020 | ANKARA

BÖLÜM 1

GEÇMİŞ SALGINLAR IŞIĞINDA COVID-19

20. YÜZYILDA MEYDANA GELEN BÜYÜK SALGIN HASTALIKLAR VE ALINAN DERSLER

Prof.Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU *

Dr. Bürke Uğur BAŞARANEL **

Bülent SUNGUR ***

Yunus İNAN ****

Özge AYDIN *****

Gülçin YÜCEER *****

1. Giriş

İnsanlık, yeryüzüne çıktığı andan itibaren doğayla yoğun bir mücadele sürecine girmiştir. Bu mücadele sürecinde insanlığın karşılaştığı en büyük problemlerden birisi salgın hastalıklardır. Geçmişten bugüne salgın hastalıklar milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. İnsanlara büyük zarar veren bu hastalıklar arasında veba, kolera ve grip ön sıralarda yer almaktadır. İnsanlık tarihinde iz bırakan ve geçmişten bugüne belirli dönemlerde kitlesel ölümlere yol açan bulaşıcı hastalıkların bir kısmı aşağıdaki gibidir.

* Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, demircioğlu61@yahoo.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8155-8617>

** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, burkeugur.basaranel@jsga.edu.tr,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-2925>

*** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, bulent.sungur@jsga.edu.tr,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0705-0049>

**** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, inanyunus@jandarma.gov.tr,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6064-9539>

***** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, ozgeayd1990@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1640-2069>

***** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, gulcinyuceer85@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6021-7928>